

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

śrīmadrāmāyaṇē vālmīkīyē ādikāvyaē ayōdhyākāṇḍē

॥ ēkatrīṃśaḥ sargaḥ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ēkatrīmśaḥ sargaḥ ॥

śrīrāmalakṣmaṇasaṁvādaḥ śrīrāmasyādēśēna lakṣmaṇasya
suhṛjjanānāmantrya divyamāyudhamānīya ca vanam
gantumudyamaḥ śrīrāmēṇa taṁ prati brāhmaṇēbhyō dhanam
vitaritum svakīyavicārasya prakāṣanam

ēvaṁ śrutvā sa saṁvādam
lakṣmaṇaḥ pūrvamāgataḥ |
bāṣpaparyākulamukhaḥ
śōkaṁ sōḍhumaśaknuvan ॥ 2.31.1 ॥

sa bhrātuścaraṇau gāḍham
nipīḍya raghunandanaḥ |
sītāmuṁvācātiyaśāṁ
rāghavaṁ ca mahāvrataṁ ॥ 2.31.2 ॥

yadi gantum kṛtā buddhi -
rvanaṁ mṛgagajāyutam |
ahaṁ tvānugamiṣyāmi
vanamagrē dhanurdharaḥ ॥ 2.31.3 ॥

mayā samētō'raṇyāni
 ramyāṇi vicariṣyasi |
 pakṣibhirmagayūthaiśca
 saṅghuṣṭāni samantataḥ || 2.31.4 ||

na dēvalōkākramaṇam
 nāmaratvamahaṃ vṛṇē |
 aiśvaryaṃ cāpi lōkānām
 kāmāyē na tvayā vinā || 2.31.5 ||

ēvaṃ bruvāṇaḥ saumitri -
 rvanavāsāya niścitaḥ |
 rāmēṇa bahubhiḥ sāntvai -
 rniṣiddhaḥ punarabravīt || 2.31.6 ||

anujñātaṣtu bhavatā
 pūrvamēva yadasmīyam |
 kimidānīm punarapi
 kriyatē mē nivāraṇam || 2.31.7 ||

yadārthaṃ pratiṣēdhō mē
 kriyatē gantumicchataḥ |
 ētadicchāmi vijñātum
 saṃśayō hi mamānagha || 2.31.8 ||

tatō'bravīnmahātējā
 rāmō lakṣmaṇamagrataḥ |
 sthitaṃ prāggāminaṃ dhīraṃ
 yācamānaṃ kṛtāñjalim || 2.31.9 ||

snigdhō dharmaratō dhīraḥ
 satataṃ satpathē sthitaḥ |
 priyaḥ prāṇasamō vaśyō
 vijēyaśca sakhā ca mē || 2.31.10 ||

mayādya saha saumitrē
 tvayi gacchati tadvanam |
 kō bhajiṣyati kausalyām
 sumitrām vā yaśasvinīm || 2.31.11 ||

abhivarṣati kāmairyaḥ
 parjanyaḥ pṛthivīmiva |
 sa kāmapāśaparyastō
 mahātējā mahīpatiḥ || 2.31.12 ||

sā hi rājyamidaṃ prāpya
 nṛpasyāśvapatēḥ sutā |
 duḥkhitānām sapatnīnām
 na kariṣyati śōbhanam || 2.31.13 ||

na bhariṣyati kausalyām
 sumitrām ca suduḥkhitām |
 bharatō rājyamāsādya
 kaikēyyām paryavasthitaḥ || 2.31.14 ||

tāmāryām svayamēvēha
 rājānugrahaṇēna vā |
 saumitrē bhara kausalyā -
 muktamarthamamuṃ cara || 2.31.15 ||

ēvaṃ mayi ca tē bhakti -
 rbhaviṣyati sudarśitā |
 dharmajñagurupūjāyāṃ
 dharmāścāpyatulō mahān || 2.31.16 ||

ēvaṃ kuruṣva saumitrē
 matkṛtē raghunandana |
 asmābhirviprahīṇāyā
 māturnō na bhavēt sukham || 2.31.17 ||

ēvamuktastu rāmēṇa
 lakṣmaṇaḥ ślakṣṇayā girā |
 pratyuvāca tadā rāmaṃ
 vākyajñō vākyakōvidam || 2.31.18 ||

tavaiva tējasā vīra
 bharataḥ pūjayiṣyati |
 kausalyāṃ ca sumitrāṃ ca
 prayatō nāsti saṃśayaḥ || 2.31.19 ||

yadi duḥsthō na rakṣēta
 bharatō rājyamuttamam |
 prāpya durmanasā vīra
 garvēṇa ca viśēṣataḥ || 2.31.20 ||

tamahaṃ durmatim krūraṃ
 vadhiṣyāmi na saṃśayaḥ |
 tatpakṣānapi tān sarvāṃ -
 strailōkyamapi kiṃ tu sā || 2.31.21 ||

kausalyā bibhṛyādāryā
 sahasraṃ madvidhānapi |
 yasyāḥ sahasraṃ grāmāṇāṃ
 samprāptamupajīvinām || 2.31.22 ||

tadātmabharanē caiva
 mama mātustathaiva ca |
 paryāptā madvidhānāṃ ca
 bharaṇāya manasvinī || 2.31.23 ||

kuruṣva māmanucaraṃ
 vaidharmyaṃ nēha vidyatē |
 kṛtārthō'haṃ bhaviṣyāmi
 tava cārthaḥ prakalpyatē || 2.31.24 ||

dhanurādāya saguṇaṃ
 khanitrapīṭakādharah |
 agratastē gamiṣyāmi
 panthānaṃ tava darśayan || 2.31.25 ||

āhariṣyāmi tē nityaṃ
 mūlāni ca phalāni ca |
 vanyāni ca tathānyāni
 svāhārhanī tapasvinām || 2.31.26 ||

bhavāṃstu saha vaidēhyā
 girisānuṣu raṃsyasē |
 ahaṃ sarvaṃ kariṣyāmi
 jāgrataḥ svapataśca tē || 2.31.27 ||

rāmastvanēna vākyēna
 suprītaḥ pratyuvāca tam |
 vrajāprcchasva saumitrē
 sarvamēva suhrjjanam || 2.31.28 ||

yē ca rājñō dadau divyē
 mahātmā varuṇaḥ svayam |
 janakasya mahāyajñē
 dhanuṣī raudradarśanē || 2.31.29 ||

abhēdyē kavacē divyē
 tūṇī cākṣayyasāyakau |
 ādityavimalābhau dvau
 khaḍgau hēmapariṣkṛtau || 2.31.30 ||

satkṛtya nihitaṃ sarva -
 mētaḍācāryasadmani |
 sarvamāyudhamādāya
 kṣipramāvraja lakṣmaṇa || 2.31.31 ||

sa suhrjjanamāmantrya
 vanavāsāya niścitaḥ |
 ikṣvākugurumāgamyā
 jagrāhāyudhamuttamam || 2.31.32 ||

tad divyaṃ rājaśārdūlaḥ
 satkṛtaṃ mālyabhūṣitam |
 rāmāya darśayāmāsa
 saumitriḥ sarvamāyudham || 2.31.33 ||

tamuvācātmavān rāmaḥ
 prītyā lakṣmaṇamāgatam |
 kālē tvamāgataḥ saumya
 kāṅkṣitē mama lakṣmaṇa || 2.31.34 ||

ahaṃ pradātumicchāmi
 yadidaṃ māmakaṃ dhanam |
 brāhmaṇēbhyastapasvibhya -
 stvayā saha parantapa || 2.31.35 ||

vasantīha dṛḍhaṃ bhaktyā
 guruṣu dvijasattamāḥ |
 tēṣāmapī ca mē bhūyaḥ
 sarvēṣāṃ cōpajīvinām || 2.31.36 ||

vasiṣṭhaputraṃ tu suyajñamāryaṃ
 tvamānayaśu pravaraṃ dvijānām |
 api prayāsyāmi vanaṃ samastā -
 nabhyarcya śiṣṭānaparān dvijātīn || 2.31.37 ||

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē
 ayōdhyākāṇḍē ēkatrimśaḥ sargaḥ ||